

Koç Üniversitesi İş Bankası Enfeksiyon Hastalıkları Merkezi (KUİSCİD) direktörü Prof. Dr. Önder Ergönül:

Özgün bir model yarattık, bir iddiamız var...

Halk sağlığı, mikrobiyoloji ve enfeksiyon hastalıkları...Üç farklı birim bir arada çalışıyor. Pandemiler, enfeksiyon hastalıkları, halk sağlığını ilgilendiren bütün konularda araştırmalar yapıyor ve çözümler üretiyor.

Özlem Yüzak

Bundan 3 yıl önce Covid-19 pandemisi önemli bir işbirliğine vesile oldu. Türkiye İş Bankası ve Koç Üniversitesi toplum sağlığı alanında bilimsel ve akademik faaliyetlere katkıda bulunmak amacıyla Koç Üniversitesi İş Bankası Enfeksiyon Hastalıkları Uygulama ve Araştırma Merkezi'ni yaşama geçirdiler. Prof. Dr. Önder Ergönül direktörlüğünde Koç Üniversitesi Hastanesi bünyesinde faaliyet gösteren merkez Türkiye ve dünyadaki enfeksiyon hastalıklarına yönelik çalışmalar gerçekleştiriyor.

Merkezi ziyaret ettik, laboratuvarı gezdik, direktör yardımcısı aynı zamanda mikrobiyoloji anabilim dalı başkanı Prof. Dr. Füsün Can ve ekibiyle keyifli bir sohbet gerçekleştirdik. Ardından Ergönül ile üç yılda merkezde neler yaptıklarını konuştuk. Öncelikle şunu vurgulayayım: Küçük bir ekiple, 3 farklı alanın güzel bir koordinasyonu ile KUİSCİD dünya ölçeğinde son derece özgün bir yapı.

Koç Üniversitesi İş Bankası Enfeksiyon Hastalıkları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin kuruluş amacı nedir?

İş bankasının desteği ile Türkiye'nin korona problemi için çözümüne de bir yerden yardımcı olmak amacıyla yola çıktık. Ama tabii yalnız Covid-19 pandemisi değil çalışma alanımız.

Enfeksiyon hastalıklarıyla ilgili ileri düzeyde araştırma yapılması, hastalıkların tanı ve tedavileri ile korunma yollarının geliştirilmesinde çözüm önerileri getirilmesi, araştırmacı ve eğitimci insan kaynağının nicelik ve nitelik yönünden zenginleştirilmesi, aşı ve ilaç çalışmalarının yürütülmesi... Türkiye'nin çok ciddi enfeksiyon hastalıkları problemleri

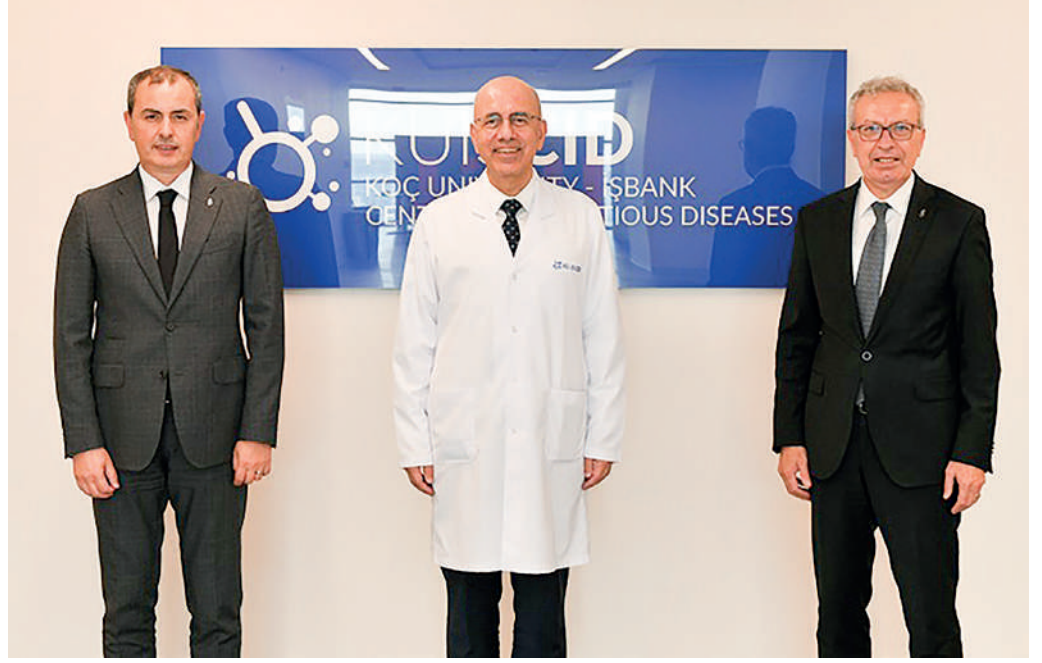
var. 2 kıtaya dağılması, nüfusun artması, göçler gibi bir sürü faktör var bu hastalıkları tetikleyen.. 2 ana temada birleştiriyoruz aslında. Bunlardan biri, yeni pandemiler ve yeni enfeksiyonlar. İkincisi de antibiyotik direnci. Türkiye zaten antibiyotik direncinde dünyada neredeyse ilk sırada. Halkın sağlığını ilgilendiren bütün enfeksiyon hastalıkları ile ilgileniyoruz.

Pandemi henüz yokken İş Bankası katkıda bulundu

İş Bankası'nın böyle merkezin kuruluşuna katkıda bulunma süreci nasıl gelişti?

2020 yılında pandemi Çin'de ilk ortaya çıktığında İş Bankası yöneticileri bilgi almak amacıyla beni bir toplantıya çağırdılar, İş Kuleleri'nde yaklaşık 300 kişinin katıldığı koronavirüs salgını ile ilgili konuştum, karşılıklı soru ve yanıtlarla ilerleyen keyifli bir toplantı oldu. Henüz Türkiye'de hiç vaka yoktu. Tartışmanın odağı, ülkemiz için neler yapabiliriz etrafında oldu. Türkiye'de enfeksiyon hastalıkları alanında geçmişte yapılanlar, insan kapasitesi, yeni koşullar hakkında görüşlerimi ifade ettim. O gece toplantı bitmez

Bakü'ye gitmek üzere havaalanına doğru yola çıktım. Dünya Sağlık Örgütü'nün görevlendirilmesiyle, COVID-19 vakalarının çıkması nedeniyle salgın araştırmasında durum değerlendirmek üzere Azerbaycan'a gittim. Gittim ama ertesi gün Türkiye'de ilk vakalar bildirilince apar topar geri döndüm. Sonrasında vakalar çığ gibi arttı. Pandemi sandığımızdan çok daha büyük bir boyuta ilerledi. Yıllardır bu alanda uzmanlaştığımız için, bir yandan günlük faaliyetlerimizi yürütürken, diğer yandan bu alanda çok önemli bilimsel katkılar yap-

İş Bankası Yönetim Kurulu Başkanı Adnan Bali, İş Bankası İcra Kurulu Başkanı Hakan Aran ve aralarında Prof. Dr. Önder Ergönül

bileceğimizi düşünüyorduk ve dünyada yapılan çalışmalarını gördükçe bizde katkı koyabilmek ve ülkemize ve dünyaya yararlı bir iş yapmanın heyecanı içindeydik. Bu çerçevede İş Bankası ile görüşmelere başladık. Böylece merkez bir bilimsel çabanın topluma yararlı olması umudu üzerine kuruldu. Bu çerçevede Adnan Bali ve Hakan Aran başta olmak üzere tüm yöneticelerle bilimsel çabanın getireceği umudu üzerine ortaklaşmış olmak ve destek almak çok değerliydi. Tam 100 yıl önce kurulan İş bankası, bir kez daha Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ihtiyacını desteklemiş oluyordu.

Almanya'da Robert Kohl Enstitüsü var, Fransa'da Pasteur Enstitüsü var. İrili ufaklı bir sürü özel merkezler var dünyada. Neden burada olmasın diye yola çıkıldı. Zaten pandemi ile birlikte birçok ülkede pek çok laboratuvar kuruldu. Amsterdam'da, Berlin'de, İspanya'da laboratuvarlarının yeterli olmadığını düşünerek yepyeni müthiş yatırımlar yaptılar. Bizim bu yaptığımız yatırım onlara göre çok mütevazı ama olması gereken bir yatırım.

Pandemi döneminde neler yapıldı?

Pandemi döneminde başladınız. Sanırım ilk çalışmalarınız Covid-19'a yönelikti. Neler yaptınız?

Biz şunu hep savunduk: kendi bilgimizi kullanarak süreci yönetelim. Aklımızı kullanarak sahip olduğumuz merkez ve alt yapı olanaklarımızı kullanarak süreci kendi ürettiğimiz bilgi ile yönetmek. Bütün iddiamız bu. Dışarıdan aktarılan bilgi yerine, üretilen bilgi.

Bu çerçevede neler yaptık? Tanı testleri yaptık, tedaviyi belirledik, geçişleri, bulaşma yollarını. Pandeminin ilk günlerinde Mesela Dr. Hasan Demirci ile yaptığımız güzel bir çalışma oldu. Demirci Stanford Üniversitesi'nden gelmiş genç bir öğretim üyesi. Özel olarak yaptırmış olduğu 50 kilogramlık bir ayna ile gözle görülmeyen ama maskeden dışarıya çıkan damlacıkları gösteren bir düzenek kurdu. Bu

Enfeksiyon Hastalıkları Araştırma Merkezi'ndeki çalışmalar

ne işimize yaradı? Maske taktığımız zaman maske dışarıya nereden ne kadar kaçıyor? Maske nasıl kullanılmalı? Bunları gösterdik. Bu çalışma hayli atıf alan bir çalışma oldu. İşte bu bilgiyi ürettik ve kullandık.

Bu yaptıklarınız Türkiye'den takip ediliyor mu? Yoksa kendi çevreniz ile mi sınırlı kaldı?

Türkiye'de maalesef batıdan aktarma veya nakletmek usulü çok yaygın, bunu yapmak da çoğu kişiye yetmiş, bilim üretmek zannedilmiş ve halen de çoğunluk böyle anlıyor. Biz bu çerçevede üretim yapan nadir merkezlerden biriyiz ve uluslararası düzeyde üretiyoruz. Türkiye uluslararası üretimi baktığı için oradan alıyor. Dolayısıyla bizim üretimimizi de aldı.

Zamanla yarışıyoruz. Çalışmalarımızı daha erken yapabileseydik Nature gibi en üst düzeyde bir dergide yayınlanırdı, yine Nature gibi olmasa da çok iyi bir dergide yayınlandı.

Bir diğer çalışmamız, Bakanlık tarafından önerilen favipiravir isimli ilaçla ilgiliydi. Yaşlılara verildi pandeminin ilk döneminde. Biz çalışmayı yaptık, duyurduk ama ancak bir Avrupa dergisinde yayımlandıktan sonra Sağlık Bakanlığı kılavuzuna girdi.

Bir başka çalışma, SARS-CoV-2'nin saçılımı ile ilgiliydi. Covid geçirenlerin işe dönüşleri 7 gündü ama bizim çalışmalarımız bunu 10 gün olduğunu ispatladı. Bu da çok önemliydi.

Şimdi yeni bir pandemi olsa, biz hazırız diyebilecek noktada mısınız?

Çok daha iyiyiz. Bu kez dünyanın büyük merkezleri ile çalışacağımız bir koşu olur bu. Çok hızlı adımlarla güncel yakalayabileceğimize eminiz. Ama daha çok sayıda çalışana ihtiyaç var. Tam da burada beyin göçünü tersine çevirmek durumundayız. Değerli beyinleri çekmemiz lazım. Biraz çaba ile bunun olabileceğine inanıyorum. Mesela İstanbul-Boston koridoru, İstanbul-Berlin koridoru gibi koridorlarımız olmalı. Oradaki bilim insanları ile bağlantılar ve ortak çalışmalar, onların geriye dönüşlerini ve kazanılmalarını kolaylaştırır.

Ve diğer çalışmalar...

Bunun dışında ne gibi çalışmalarınız var?

Halk sağlığı problemi oluşturan enfeksiyon hastalıkları ile doğrudan ilgileniyoruz. Örneğin idrar yolu enfeksiyonları önemli bir halk sağlığı sorunu. Enfeksiyon hastalıklarının Türkiye'de özgünlükleri var. Batının bize sunmuş olduğu rehberler, makaleler bir yere kadar yararlı. Nakil veya aktarma bilgiyle sorunları ancak bir yere kadar çözebiliyoruz. Buraya özgü çözümler üretmek gerekiyor. Artı biz bunu çözerken dünyanın başka yerindeki başka sorunları da çözüyoruz. Güzelliği burada. Gençlere bunu anlatmaya çalışıyoruz: burası sorunların yumak olduğu bir yer, siz bunu çözdüğünüz zaman dünya ölçeğinde ilerleme sağlayabilirsiniz. Yerel sorunlar, çözüm önerileri ve buluşlardan yola çıkarak evrenseli yakalamak, dünyada tanınmak mümkün.

Türkiye'nin çok ciddi enfeksiyon hastalıkları sorunları var. Bunları neye bağlıyorsunuz? Merkezde bunların hangilerine yönelik çalışmalar yapıyor?

Biz aslında bunların tümüne yönelik yani Türkiye'de halk sağlığı sorunu teşkil eden tüm enfeksiyon hastalıklarına yönelik hem tanı hem tedavisine yönelik çalışmalar yapıyoruz. Burada gücümüzün yetmediği yerler olduğunda uluslararası işbirlikleri yapıyoruz. Burada en kritik faktör onlarla aynı noktada masaya oturacak şekilde işbirliği ya-

Bir iddiamız var: Aklımızı kullanarak, sahip olduğumuz merkez ve alt yapı olanaklarımızı kullanarak süreci kendi ürettiğimiz bilgi ile yönetmek. Türkiye'nin ciddi sağlık sorunları var, antibiyotik direncinde üst sıradayız, enfeksiyon hastalıkları problemimiz var. Bu sorunları batıdan ithal ederek ancak bir yere kadar çözebiliriz. Burada özgü sorunlara buraya özgü çözümler üretmek gerek. Ve biz bunu yapacak güçteyiz.

pabilmek.

Daha önce hakim olan ilişki biçimi onlara malzeme sunmaktı. Sadece malzeme sağlayan bir konumda olmak istemiyoruz. Hakim olan sistem tam da budur Türkiye'de. Biz bu paradigmayı ülkemizin, yurdumuzun insanı lehine bozmak istiyoruz. Malzeme sunan değil, çözüm üreten bir odak olmak istiyoruz ve olacağız.

Başka ülkelerle işbirlikleriniz, ortak çalışmalarınız var mı?

Önder Ergönül ve direktör yardımcısı Prof. Dr Füsün Can

Harvard Üniversitesi'nde Gökhan Hotamışlıgil'in laboratuvarı ile çalışmalarımız var. Keza Oxford ile antibiyotik direnci konusunda yapıyoruz. Onların güçlü bir partneriyiz. Kaliforniya Üniversitesi (Los Angeles) ile ortak bir çalışmamız var. Merkezimiz daha çok tanındıkça daha çok uluslararası işbirliği geliyor. Sadece Türkiye'nin değil, bu alanda başka coğrafyaların da sorunlarını çözmeye yöneliyoruz ve bu bizi heyecanlandırıyor. Ayrıca Çin ve Japonya ile de ortak çalışmalarımız var. Özellikle Çin ile iletişimde sorunlarımız olmakla birlikte ortak işbirliğimiz geliyor. Çin ve Japonya ile ilişkilerimizi geliştirmeliyiz, bu yönde çalışıyoruz.

Bize doğu batının parçası gibi bakıyor batı ise malum doğu gibi. Bizim Ortadoğu doğu Akdeniz ülkelerinde bölgesel bir merkez olma gibi ileri bir hedef var mı?

Tabii. Dünya Sağlık Örgütü'nün kabul ettiği bir merkez rahatlıkla olabiliriz. Bürokratik bir süreç. Eninde sonunda burası doğu Akdeniz'de bir merkez olabilir ama bağımsız ve gerçekten ülkenin temel sorunları ile uğraşan bir merkez olması çok kritik.

Kırım Kongo Kanamalı Ateşi bir dönem basında çok yer alıyordu. Bu konuda çalışmalarınız var mı?

Kırım Kongo Kanamalı Ateşi Türkiye'nin önemli sorunlarından biri. Kırım Kongo Kanamalı Ateşi virusu ile yılda yaklaşık 1000 kişi hasta oluyor ve ölüm oranı yüzde 10'a yaklaşıyor. Eğer biz batının gözlüğü ile bakarsak on-

ların ürettiklerini bekleriz. Bu oryantalist bakış açısı. Biz ise burada doğrudan üretimi savunuyoruz. Çıkış noktamız bu. Bunu yapabilecek güçteyiz ve bu bize müthiş avantaj sağlayabilir. Hiçbir vakanın olmadığı ülkeler korkunç yatırımlar yapıyorlar. Niye yapıyorlar? Kendilerine hastalığın gelmesini istemiyorlar. Bunun da ötesinde

Aşı ve ilaç üretip bizim gibi ülkelere satıyorlar. Kırım Kongo örneklerden biri, bunun gibi pek çok örnek sayabilirim.

Biz Kırım Kongo'nun yapısını çözdüğümüz için covid'i çok daha rahat anladık. Virüsün işleyiş mekanizması aynı, hedef organları farklı biri akciğer diğeri karaciğer. Bunu anlamak insana hayvanlardan hastalıkların geçişini anlamak ve tedavi yöntemleri geliştirmek demek.

Halk sağlığı, mikrobiyoloji ve enfeksiyon hastalıkları...Bu üçlü ile kolektif çalışmalar yaparak bir rol model oluşturmaya çalışıyorsunuz? Biraz bahseder misiniz?

Halkın sağlığını ilgilendiren bütün enfeksiyon hastalıkları ile ilgileniyoruz.

Örneğin idrar yolu enfeksiyonu, antibiyotik direnci nedeniyle çok önemli bir sorun haline geldi. Klinik açıdan çözümü zor bir sorun. Biz bunu klinikte saptıyoruz ve mikrobiyoloji ekibi bakterinin özelliklerini saptıyor. Bu sayede yeni ilaç molekülleri ve tanı yöntemleri geliştirmeye yöneliyorlar. Temel bilimlerle uğraşanların gerçek sorunlarla ilgilenmeleri için köprü işlevi görüyoruz. Bu açıdan sistemimiz oldukça özgün. Büyük bir uyum ve bilgi paylaşımı var. Ayrıca disiplinler arası bir yayın ürettiğiniz zaman dünya ölçeğinde etkisi daha güçlü oluyor.

Ekip kaç kişi?

Çok az sayıda bilim insanıyla çok iş yapmaya çalışıyoruz. Ekibin her açıdan gelişmesi gerekiyor. Bizimle çalışacak nitelikli bilim insanları arayışı içindeyiz. Bu ülkemizin genel bir sorunu.

Beyin göçü Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri. Doktorlar, bilim insanları akın haline yurt dışına gidiyor. KUISCİD bir çekim merkezi haline gelebilir mi? Nasıl?

Beyin göçünü durdurmak için her yaşta insanımıza umut vermek, umudu dürtmek lazım. Maddi kaygılar tabii önemli ama asıl gençler burada umut bulamadıkları için yurt dışına gidiyorlar. Biz gençlere çalışma ve üretme imkanı veriyoruz. Belli projelere kanalize olup, dünya çapında çalışma olanağı sununca fikirlerini değiştiriyorlar. Eğer bir üretim içine girerlerse, huzurlu ve üretken bir çalışma ortamı içine girerlerse fikirleri değişebiliyor. Bunu görmeliyiz. Bu açıdan her zaman ve her yerde nitelikli iş gücünü çekmek için çalışmalıyız. Biz bunu yapıyoruz. Onlarla gurur duyuyoruz.

Tüm burada yaptıklarınız ancak bir ideal uğruna yapılabilir gibi geliyor. Bunları yapabilmek için motivasyon ve ilham kaynağınız nedir?

Tarihten çok sayıda örnek bulunabilir ama Cumhuriyet'in kuruluş öyküsü en yakın hissettiğimiz ilham kaynağı oldu ve oluyor. Çünkü Cumhuriyet, başarılması imkansız denilen bir mücadeleyi, yenilgiyi baştan kabul edenlere hiç de aldırış etmeden, her zaman doğrudan ve gerçeklerden yana, azimle ve umutla başarmanın öyküsüdür. Bu mücadelenin baş kahramanı Atatürk, bizlere her zaman akıllı ve bilimi rehber edinmeyi miras bıraktı. Bu başarı öyküsü bizleri bilim yolunda çok çalışmak için motive ediyor.